

Nemzetközi Biztonsági
Osztály

Dr. Csejtei István

Dr. Demus László

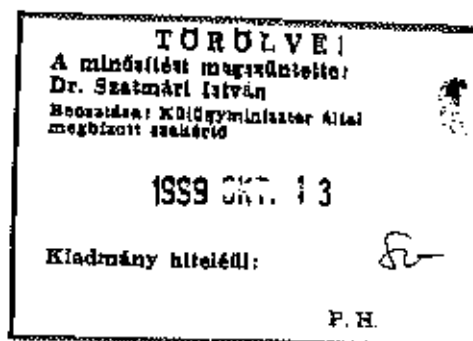
783/NB0

Szolgálati használatra!

Készült: 4 példányban

Kapja: Horn elvtárs /2/

Osztály /2/

F E L J E G Y Z É S

Tartalom: Magyar külpolitikai kezdeményezések és állásfoglalások 1973 és 1985 között

1./ A magyar külpolitika elmúlt 15 évben tett kezdeményezései elsősorban a Varsói Szerződés kereteiben, a tagállamok közös kezdeményezéseinek részeként bontakoztak ki.

A magyar külpolitika jelentős diplomáciai aktivitást fejtett ki az európai biztonsági és együttműködési értekezlet összehívása érdekében. Eme erőfeszítések részét képezték a szocialista országok közössége által az európai biztonság és együttműködés folyamatának létrehozására folytatott sokéves küzdelemnek. A magyar külpolitika faradozásainak elismerését is jelentette, hogy a Varsói Szerződés tagállamai a Politikai Tanácskozó Testület 1969. március 17-1 ülésén Budapesten tették közzé konkrét felhívásukat az összeurópai biztonsági és együttműködési értekezlet összehívásáról.

A közelmúlt másik jelentős - Varsói Szerződés keretében meghirdetett - kezdeményezése szintén Budapest névéhez, a magyar diplomácia aktív közreműködéséhez fűződik. A Varsói Szerződés tagállamai a NATO tagállamokhoz intézett 1984. május 8-án nyilvánosságra hozott budapesti felhívásukban a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete 1983. január 5-i prágai Politikai Nyilatkozatahoz kapcsolódtak; amely javasolta, hogy a Varsói Szerződés és a NATO tagállamai kössenek szerződést a katonai erő alkalmazásáról való kölcsönös lemondásról és a békés kapcsolatok fenntartásáról. A budapesti felhívás aláhuzta a szerződés gondolatának jelentőségét és indítványozta, hogy a szerződés-javaslatról folytatott kétoldali konzultációk tapasztalatai alapján kezdődjenek arról sokoldali konzultációk. Felhívásukban Európára kitekintve határoztak meg a konzultációk résztvevőinek körét, felkérve a katonai-politikai szerződéseken kívüli európai államokat is a teljes jogú részvételeire. Megerősítették, készek javaslatukról véleménycsere folytatására a stockholmi konferencia kereteiben is.

2./ Az európai biztonsági és együttműködési folyamat külpolitikai céljaink szempontjából megfelelő kereteket biztosít önálló külpolitikai kezdeményezéseinkhez.

A magyar külpolitikai lehetőségek szélesítését, a kétoldali kapcsolatok fejlesztésére irányuló kezdeményezéseink megalapozását szolgálják a Magyar Kormány és az illetékes magyar hatóságok azon intézkedései, amelyek a helsinki záróokmány megfelelő rendelkezéseit figyelembe véve szélesítik és javítják a demokratikus jogok gyakorlásának feltételeit, emelik intézményeink hatékonyságát, továbbfejlesztik törvényeinket és jogrendünket, a változó valósághoz igazítják mindennapos gyakorlatunkat. Így rendszeresen a magyar hatóságok figyelmének középpontjában állanak az emberek közötti érintkezés megkönnyítésének teendői. Könnyítések történtek a külföldieket érintő vízumrendelkezésekben. Jelenleg a nyugati országokból érkező turisták 48 óra alatt

hozzájuthatnak a magyar konzulátusokon vizumhoz egy 12 kérdést tartalmazó kérdőív kitöltése, 2 fénykép csatolása, illetve a vizumilletékek lefizetése ellenében. A Ferihegyi repülőtéren, valamint a közúti határátelőhelyeken azonnal megkapható a beutazó vizum. A magyar gyakorlat ilyen módon sokkal kedvezőbb a legtöbb nyugati ország vizumgyakorlatánál. A család-egyesítések terén gyakorlatunk körültekintő és humánus. A kérelmek tulnyomó részét teljesítik az illetékes magyar hatóságok. Akiket elutasítanak, azokat a törvény zárja ki ebből a lehetőségből. A külföldi újságírók megfelelő lehetőségekkel rendelkeznek hivatásuk gyakorlásához. A tömegtájékoztatás fejlődésével és az iránta mutatózó igények növekedésével a Magyar Kormány a záróokmány rendelkezéseiből kiindulva gondoskodik a munkafeltételek javításáról, korszerűsítéséről. Döntése alapján például 1979-től működik a Külföldi Újságírókat Tájékoztató Iroda. Feladata a Magyarországon dolgozó, idelátogató külföldi újságírók és más tömegtájékoztatási szervek képviselői tájékoztatásának megszervezése és a szükséges szolgáltatások biztosítása. Intézkedések születtek a nyugati sajtótermékek magyarországi árusításának fokozatos, a változó körülményekhez és igényekhez igazodó növeléséről.

A hazai háttér is elősegítette azt, hogy a legmagasabb és magas szintű politikai eszmecsere, tárgyalások napirendjének a helsinki csúcserőkezelés óta állandó témájává vált az európai biztonság és együttműködés folyamatával, a záróokmány véreahajtásai összefüggő kérdések megvitatása. A záróokmány ajánlásaira, rendelkezéseire hivatkozva a magyar tárgyalófelek felhívják tőkések partnereik figyelmét a kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok útjában álló akadályokra, a különböző protekcionista és diszkriminációs lépésekkel kapcsolatos nehézségekre. A záróokmány ad alapot arra is, hogy e tárgyalásokon ramutathassunk: a humanitarius kapcsolatok területén, pl. az utazási könnyítések kérdésében, vagy az információ-

csere és a kulturális-csere terjedelmét tekintve aránytalanságot tapasztalunk saját hátrányunkra és a legtöbb tőkés ország előnyére.

A záróokmány kétoldalu alapokon való végrehajtásának előmozdítását célozta 1976 második felében az a résztvevő államok között egyedül magyar részről tett kezdeményezés, melynek keretében a helsinki folyamatban résztvevő 19 tőkés állam kormányának diplomáciai uton ún. relációs javaslatokat adtunk át. A javaslatok oly módon kerültek összeállításra, hogy érdekeinknek megfelelően segítsék elő a záróokmány általános és konkrét ajánlásainak végrehajtását, hogy a partnerek pozitív reagálása esetén elősegítsék a kétoldalu kapcsolatok továbbfejlődését. A felvetett kérdések tematikája egyrészt követte a záróokmány szerkezetét, másrészt igazodott az adott országgal meglévő kapcsolatok szintjéhez, konkrét problémáihoz.

Az Egyesült Államoknak 1976 december 21-én átadott relációs javaslat például felhívta a figyelmet a magyar-USA politikai kapcsolatok szintjének, tartalmának emelésére; a kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok bővítése előtt álló akadályok megszüntetésére; a turizmus feltételeinek könnyítését szolgáló egyezmény létrehozására; a vízumintézkedések gyorsítására; az újságírók munkafeltételeinek javítására; stb. Javasoltuk az amerikai félnek, hogy az államok kapcsolatait vezérlő elvek betartását szem előtt tartva az USA vonja meg anyagi támogatását a szabadeurópa rádiótól; hogy járjunk el a záróokmány szellemében családegyesítési és kivándorlási ügyekben; tegyünk lépéseket a magyar-amerikai kulturális együttműködés feltételeinek javítására.

E diplomáciai kezdeményezés is minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy javulás következett be a 70-es évek végén a magyar-USA kapcsolatokban. 1978 elején Vance akkori külügyminiszter vezetésével amerikai küldöttség hozta vissza Magyar-

országokra a koronát és koronazási ékszereket. A két kormány képviselői magyar-USA kereskedelmi egyezményt írtak alá, amely kölcsönösen, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően biztosítja a legnagyobb kedvezményes eljárást a kétoldalú gazdasági kapcsolatokban.

1979. október 19-én újabb relációs javaslatot adtunk át az Egyesült Államoknak az 1976-oshoz nagyon hasonló tartalommal. Nagyobb hangsúly esett a gazdasági kérdésekre / legnagyobb kedvezményes elbánás évenkénti felülvizsgálata, amerikai export-engedélyezési rendszer, kormányközi kereskedelmi vegyesbizottság, üzletemberek beutazása, stb./. Az 1979-es javaslat azonban nagyrészt - helyenként szó szerint is - megismétli az 1976-os javaslatunkat, ami azt mutatja, hogy az általunk felvetett problémák terén amerikai részről kevés előrehaladásra került sor a jelzett időszakban.

Tartalmilag - a fő elemekben - hasonló relációs javaslatokat adtunk át a többi tőkés partnernek. A Német Szövetségi Köztársasagnak 1976. november 30-án átadott javaslatok többek között ajánlják a megállapodást a katonai attasé kölcsönös cseréjéről; felhívják az NSZK-át, hogy szüntesse meg - GATT-kötelezettségének megfelelően is - a magyar exportcikkek mennyiségének korlátozását; kössünk megállapodást a kettős adóztatás megszüntetéséről; segítsük elő a kulturális együttműködés bővülését, a turizmus fejlesztését, stb. Relációs javaslatunkat NSZK részről érdeklődéssel fogadták és a témáról külügyminisztériumok közötti konzultációt folytattunk. Külön tárgyalás keretében került sor a relációs javaslat kulturális vonatkozásu pontjainak megvitatására, s erről megállapodás aláírására került sor 1977-ben. Ugyancsak ezévből kötöttünk egyezményt a kettős adóztatás megszüntetéséről. Elvi egyetértés lépett létre a katonai attasé cseréjéről, de a terv realizálására mostanáig nem került sor. Tárgyalásra és előrehaladásra került sor a tudósítók kettős akkreditálása témakörében.

Más kérdések megvitatása elől kitértek vagy elzárkóztak, de így is hasznosnak bizonyult a relációs javaslatok átadása. Javaslatunk elősegítették a kétoldali kapcsolatok számos konkrét kérdésének tisztázását. Megvitatásuk alapján kirajzolódott a kapcsolatfejlesztés fő irányai. Fokozatosan egyre több pontban nyílik lehetőség az előrelépésre.

Az USA és NSZK reagálásához hasonlóan fogadta javaslatunkat a többi NATO illetve közös piaci ország. Mindegyik partnerünk elismerte azonban akciónk hasznosságát és lépésünk őszinteségét. A kisebb tőkés országok, így pl. Finnország és Ausztria érdemben is pozitívan reagált javaslatunk számos pontjára. Finn viszonylatban pl. 1976. június 8-án és 1979. szeptember 14-én adtunk át egy-egy relációs javaslatot. A NATO-országoknak átadott kezdeményezéseinkhez viszonyítva a finn félnek eljuttatott javaslatainknak van néhány sajátossága. Így pl. kezdeményeztük, hogy közös magyar-finn akciókra kerüljön sor a beigradi találkozóra való felkészülés keretében. Javasoltuk a hasznosnak bizonyult érintkezés folytatását a két ország honvédelmi minisztériumai között. Felvetettük a gazdasági vegyesbizottság tevékenysége aktivizálásának szükségességét, s hogy a két fél ösztönözze vállalatait a kereskedelmi akadályok kölcsönös megszüntetéséről létrejött megállapodás nyújtotta lehetőségek jobb kihasználására. Kívánatosnak tartottuk az ifjusági és a sport-kapcsolatok intenzívebbé tételét és közös televízió-műsorok szerkesztését. Kezdeményeztük egészségügyi, valamint polgári és bűnügyi jogsegély egyezmény kötését.

Az 1979-es, finn viszonylatban átadott, újabb javaslatunkban - egyes korábbi kezdeményezéseink megismétlésén kívül - többek között felvetettük: mindkét fél segítse elő a madri-di találkozót eredményes megtartását. A javaslat kiemeli: az illetékes magyar-finn vegyesbizottságok ösztönözzék a tudományos

intézmények és más szervek közötti, kétoldalu együttműködést, pl. egy-két évre szóló jegyzőkönyvek formájában. Példamutatónak tartja a magyar és a finn Tudományos Akadémiák, Statisztikai Hivatalok, több egyetem és testvérváros rendszeres együttműködését. A magyar fél javasolja a magyar és a finn gazdaságirányítási és tervezési szakemberek rendszeresebb érintkezését. Folytatni kell a polgári- és bűnügyi jogségély egyezmény kötéséről megkezdett tárgyalásokat. Bátorítsuk a tömegtájékoztatási eszközök, a hírügynökségek és az újságírószövetségek közötti együttműködést. Növelni kell pl. a nyelvi közvetítést nem igénylő kulturális termékek forgalmát, kétoldalu szakmai szemináriumok tartása szükséges kulturális téren, fontos a kulturális intézmények közötti közvetlen kapcsolatok létrehozása, a könyvtarak közötti kiadványcsere, stb.

Az 1976-os magyar javaslatokról intenzív eszmecsere alakult ki mind a külügyminisztériumok, mind az egyes vegyesbizottságok és más, kétoldalu tárgyalási fórumok között. Finn részről általában egyetértettek kezdeményezéseinkkel, de a maguk részéről új javaslatot nem tettek. Mivel a magyar-finn kapcsolatok Magyarországon összhangban vannak a záróokmány előírásaival, sőt általában túl is mennek azon, a magyar relációs javaslat nem gyakorolhatott látványos hatást a magyar-finn kapcsolatok fejlesztésére. Néhány területen azonban bátorítóan hatott a kapcsolatok gyorsabb elmélyítésére: így pl. az ifjúsági kapcsolatok és a gazdasági együttműködés terén.

x x x

A fenti példák bizonyítják, hogy magyar külpolitikai kezdeményezések, diplomáciai aktivitás fontos keretűl szolgál az európai biztonsági és együttműködés folyamata; a helsinki záróokmány rendelkezéseinek végrehajtására tett kezdeményezéseink elősegítik kétoldalu kapcsolataink fejlesztését is.

Természetesen a záróokmány hatását, felhasználhatóságát nem szabad túlbecsülni. Csak a záróokmány ajánlásainak kedvéért tökéletes partnereink nem számoltak fel a kereskedelmi, gazdasági kapcsolatok akadályait. De a záróokmány is alapot adott ahhoz, hogy a legutóbbi évek megnehezedett világgazdasági és világpolitikai viszonyai között is napirenden tartassuk a kelet-nyugati együttműködés fontos kérdéseit, fejleszthessük kétoldalu kapcsolatainkat a tőkés országokkal a kölcsönös előnyökön nyugvó együttműködés szélesítésének reményével, fenntarthassuk a párbeszédet a kelet-nyugati konfrontáció éleződésének idején is.

3./ Az európai biztonság és együttműködés keretében megtartott sokoldalú találkozókra a magyar diplomácia aktív tevékenységet folytat. Ezekre a találkozókra nem tesz ugyan látványos kezdeményezéseket, tevékenysége azonban a konstruktív légkör megteremtésére, a kiegyensúlyozott megállapodás elérésére irányul. A helsinki csúcserkeztetést követő első, belgrádi találkozón, ahol a 35 résztvevő állam képviselői áttekintették a helsinki záróokmány végrehajtását és ajánlásokat fogalmaztak meg az európai biztonsági és együttműködési folyamat továbbvitelére, a magyar küldöttség a munkához való jog biztosítására, a Német Demokratikus Köztársasággal közösen az orvosi műszerek nemzetközi kereskedelmének megkönnyítésére, a kevésbé elterjedt és tanulmányozott európai nyelvek oktatása és az e nyelveken írott művek lefordításának és kiadásának előmozdítása tárgyában nyújtott be javaslatokat. A következő madridi találkozón küldöttségünk szintén aktívan tevékenykedett. A közös érdekek érvényesítésében együttműködött a szocialista közösség országainak küldöttségével. Az adott lehetőségek keretében érvényt szerzett a konkrét magyar érdekeknek. Fenntartotta és a munkához szükséges mértékben bővítette kapcsolatait a semleges államok és a nyugati szövetség országai képviselőivel. Tevékenységében szem előtt tartotta a résztvevő országok mindegyikével meglévő kétoldalu kapcsolatokhoz fűződő érdekeket. A találkozón is kifejezésre jutott a Magyar Népköztársaság nemzetközi

tekintélye és megbecsülése. Több gazdasági témában, valamint az ifjúsági turizmus, a kulturális együttműködés és a kis európai nyelvek oktatásának kérdéseiről beterjesztett magyar javaslatok bekerültek a záródokumentumba. Közreműködött a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó kompromisszumos formula kidolgozásában. A Madridot követő összeurópai rendezvények közül Magyarország kapta a Kulturális Fórum megrendezésének jogát. Ez összhangban áll a szocialista közösség érdekeivel is, mivel ilyen összeurópai találkozóra először fog sor kerülni a Varsói Szerződés egy tagországában.

A most folyó emberi jogi találkozáson a magyar küldöttség kifejezte hazánk érdekeltségét az európai biztonság és együttműködés folyamatának elmélyítésében. Főszerepét a helsinki záróokmány emberi jogi rendelkezéseinek megvalósítására, az e téren való előrehaladásra a záróokmány többi fejezetével összhangban, az együttműködést szabályozó tíz elv kiegyensúlyozott figyelembe vételével. Sikra szálit az emberi jogi témakör megvitatásának konstruktív légköréért, a be nem avatkozás elvének szem előtt tartásáért. A hazai háttér megfelelő alapot adott arra, hogy küldöttségünk felszólalásaiban és tevékenységében konstruktív szellemben mutassa be az emberi jogok megvalósításának alkotmányos és intézményes kereteit, az ezzel kapcsolatos magyarországi gyakorlat, demokratikus alapok fejlődését. Magyar részről saját javaslatot nem nyújtottunk be, de társzorzóként csatlakoztunk ahhoz a szovjet javaslathoz, amely a találkozó által kidolgozandó dokumentumban rögzíteni ajánlja az emberi jogok területén való együttműködés alapelveit. Küldöttségünk a jelenlegi dokumentum-szerkesztési szakaszban aktívan részt vesz. Konkrétan is bekapcsolódott a nemzetiségek jogaihoz kapcsolatos szövegegyeztetésébe.

4./ A magyar külpolitikai állásfoglalásokról az elmúlt másfél évtizedben az MSZMP dokumentumai, a felsőszintű találkozók publikált anyagai, a külügyminiszteri beszédek /Országgyűlésben, ENSZ-Közgyűlésben, stb./ és a sajtócikkek /folyó-

irat-tanulmányok, napilap-cikkek, interjúk, stb./ adnak képet.

A magyar kormánynyilatkozatok közül példaként kettő emelhető ki. Egyik sem önálló kezdeményezés jellegű, hanem álláspontrögzítő tartalmu. Az egyik "Az amerikai rakétatelepítés ellentétes az emberiség érdekeivel" című, 1983. november 29-i nyilatkozat /1. számú melléklet/. Ez a nyilatkozat joggal haritja a felelősséget a feszültség fokozódásáért az USA és NATO vezető köreire, s jól sikerült megfogalmazásban támogatja a Szovjetunió amerikai rakétatelepítéssel szembeni ellenlépéseit.

Jelentős magyar külpolitikai dokumentum a Minisztertanács 1983. február 3-i állásfoglalása azzal a svéd javaslat-tal kapcsolatban, hogy a Varsói Szerződés és a NATO érintkezési vonala mentén hozzanak létre 300 kilométer széles, harcászati atomfegyvermentes övezetet /2. számú melléklet/. Az 1983. február 4-i lapokban a Tájékoztatási Hivatalra való hivatkozással nyilvánosságra hozott közlemény legfontosabb és maig időszerű megállapítása a következő: "A magyar kormány kész közreműködni az övezet kialakításával összefüggő kérdések tisztázásában, s előmozdítani a tárgyalások létrejöttét, eredményességét". Megjegyezzük azonban, hogy az űrfegyverkezés előtérbe kerülése és a genfi szovjet-amerikai, harmas tematikaju tárgyalások megkezdése teljesen háttérbe szorította ezt a svéd kezdeményezést.

A magyar külpolitikai állásfoglalások további példája az Országgyűlés külügyi bizottságának 1981. április 1-i állásfoglalása az SZKP XXVI. kongresszusával kapcsolatban. A nyilatkozat kifejezi egyetértését az MSZMP KB 1981. március 26-i ülésének az új szovjet kezdeményezésekről adott értékelésével /3. számú melléklet/.

A fenti három példa annak bemutatására szolgál, hogy milyen jellegűek voltak és milyen tartalmi keretben mozogtak az utóbbi 15 év viszonylag fontosabb magyar külpolitikai állásfoglalásai.

Budapest, 1985. június 12.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

1128